

Aholi moliyaviy savodxonligi darajasining ijtimoiy hayotga ta'siri

Nodir G'iyosaliyevich Xidirov

Zarina Nosirovna Olqarova

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

Annotatsiya: Maqolada aholining moliyaviy savodxonligining ijtimoiy hayotga ta'siri o'rganilib, uning iqtisodiy barqarorlik va shaxs farovonligini mustahkamlashdagi o'rni ta'kidlangan. Moliyaviy savodxonlik shaxsiy moliyani boshqarish, jamg'arma, investitsiyalar va qarzlarni boshqarish kabi sohalarda muhim qarorlar qabul qilishni ta'minlaydi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, yuqori moliyaviy savodxonlik qashshoqlikni kamaytirish, ijtimoiy harakatchanlikni oshirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishda muhim omil hisoblanadi. Bundan tashqari, moliyaviy bilimlarning yaxshilanishi va ruhiy farovonlik o'rtasidagi bog'liqlik ham qayd etilgan, chunki moliyaviy bilimga ega shaxslar moliyaviy beqarorlik bilan bog'liq stress va xavotirlarga kamroq duch keladilar. Tadqiqotda, shuningdek, moliyaviy savodxonlikning past darajasidan kelib chiqadigan muammolar, jumladan, firibgarlikka moyillik, noto'g'ri pensiya rejalashtirish va iqtisodiy tengsizlik masalalari ham yoritilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy savodxonlik, ijtimoiy hayot, iqtisodiy barqarorlik, qashshoqlikni kamaytirish, moliyaviy qaror qabul qilish, ta'lim

The impact of financial literacy levels on social life

Nodir Giyosaliyevich Khidirov

Zarina Nosirovna Olkarova

Tashkent State University of Economics

Abstract: This article explores the impact of financial literacy on various aspects of social life, highlighting its role in enhancing economic stability and personal well-being. Financial literacy, defined as the knowledge and skills required for effective personal financial management, plays a crucial role in decision-making related to savings, investments, and debt management. The findings indicate that higher financial literacy significantly contributes to poverty reduction, increased social mobility, and sustainable economic growth. Additionally, the study emphasizes the link between improved financial literacy and mental well-being, noting that financially literate individuals are less likely to experience stress and anxiety related to financial

instability. The research also identifies challenges associated with low financial literacy, such as vulnerability to fraud, poor retirement planning, and economic inequality.

Keywords: financial literacy, social life, economic stability, poverty reduction, financial decision-making, education

KIRISH

Aholi moliyaviy savodxonligi iqtisodiy barqarorlik va ijtimoiy rivojlanishning muhim omillaridan biridir. Moliyaviy savodxonlik shaxsiy moliyani boshqarish, byudjet tuzish, tejash, investitsiya qilish va moliyaviy risklarni boshqarishni o'z ichiga oladi. Ushbu ko'nikmalar aholining moliyaviy qarorlar qabul qilish qobiliyatini oshirib, qashshoqlikni kamaytirish, ijtimoiy tenglikni mustahkamlash va umuman farovonlikni oshirishga yordam beradi.

O'zbekiston misolida, moliyaviy savodxonlikning past darajasi ko'plab iqtisodiy va ijtimoiy muammolarni keltirib chiqarmoqda. Masalan, aholining moliyaviy bilimlarsizligi ortiqcha qarzlanish, pensiya jamg'armalarining yetarli emasligi va moliyaviy firibgarlikka uchrash ehtimolini oshiradi. Bu muammo qishloq hududlarida ayniqsa sezilarli bo'lib, u yerda ta'lim resurslari cheklangan.

Moliyaviy savodxonlik darajasi yuqori bo'lgan jamiyatlar iqtisodiy islohotlarni muvaffaqiyatli amalga oshirish, kichik biznesni rivojlantirish va ijtimoiy harakatchanlikni oshirishda muvaffaqiyatga erishadi. Shuningdek, u milliy miqyosda iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash, aholining moliyaviy xavfsizligini oshirish va ijtimoiy adolatni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

Moliyaviy savodxonlikni oshirish uchun maqsadli ta'lim dasturlarini joriy qilish, xalqaro tajribani mahalliy sharoitlarga moslashtirish va raqamli texnologiyalarni jalb etish muhimdir. Bu nafaqat shaxsiy moliyaviy barqarorlikni, balki ijtimoiy farovonlikni oshirishga ham xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Moliyaviy savodxonlik shaxsiy moliyani boshqarish, investitsiya qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Quyida mavzuga oid mahalliy va xorijiy tadqiqotlarning asosiy xulosalari keltiriladi.

X.I.Boyev (2020) moliyaviy savodxonlik tashabbuslarini rivojlantirish va oshirish konsepsiyasini xalqaro amaliyot asosida o'rganib, moliyaviy bilimlarning shaxsiy moliyani boshqarish va investitsiya qarorlaridagi rolini ta'kidlaydi. Tadqiqotda globallashuv sharoitida moliyaviy savodxonlikning jamiyat iqtisodiy barqarorligiga ijobiy ta'siri ko'rsatib o'tilgan [1]. B.E.To'rayev, S.F.Eshbayeva (2021) moliyaviy xizmatlarning kengayishi aholining moliyaviy savodxonligini oshirishni taqozo etishini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, moliyaviy savodxonlik daromadlarni

samarali taqsimlash va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish vositasi sifatida xizmat qiladi [2].

X.Xudayarova (2022) moliyaviy savodxonlikka ta'sir etuvchi omillar va xalqaro tajribalarni tahlil qilib, O'zbekiston sharoitida moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha samarali yo'llarini tavsiya qiladi. U moliyaviy ta'lim dasturlarini kengaytirishning zarurligini ta'kidlaydi [3]. Sh.Davirova (2023) O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish bo'yicha davlat siyosatini o'rganib, yoshlar o'rtasida moliyaviy ta'lim dasturlarini kengaytirishning ahamiyatini ko'rsatadi. Bu jarayon orqali kelajak avlodning iqtisodiy barqarorligini ta'minlash mumkinligi qayd etilgan [4].

Tursunov I. (2021) moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy shaffoflik va barqaror rivojlanishga ta'sirini tahlil qilib, moliyaviy ta'limni ta'lim tizimiga integratsiya qilish va davlat-xususiy sektor hamkorligini kuchaytirishni taklif etadi [5].

Lusardi A. va Mitchell O.S. (2014) moliyaviy savodxonlikning noto'g'ri qarorlarni oldini olish va shaxsiy moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyatini o'rganib, moliyaviy ta'lim dasturlarini kengaytirish zarurligini ta'kidlaydilar [6].

Atkinson A. va Messy F. (2012) moliyaviy savodxonlik darajasining iqtisodiy barqarorlikka ijobiy ta'sirini o'rganib, milliy ta'lim tizimlariga moliyaviy ta'limni integratsiya qilish bo'yicha tavsiyalar beradilar. Ularning tadqiqotlari moliyaviy bilimlarning iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishdagi muhim ahamiyatini ko'rsatadi [7].

Huston S.J. (2010) moliyaviy savodxonlikni o'lchash usullarini tahlil qilib, standartlashtirilgan metodologiyalarni ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Bu ta'lim dasturlarining samaradorligini oshirishga yordam berishini ko'rsatadi [8].

Klapper L., Lusardi A. va Panos G.A. (2013) moliyaviy savodxonlikning tadbirkorlik faoliyatiga ta'sirini o'rganib, moliyaviy bilimga ega shaxslarning biznesni muvaffaqiyatli boshqarish ehtimoli yuqori ekanligini aniqlaydilar [9].

Aholining moliyaviy savodxonligini oshirish orqali iqtisodiy barqarorlik, ijtimoiy tenglik va umumiy farovonlikka erishish mumkin. Mahalliy va xalqaro tajribalardan foydalanib, O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish zarur.

TAHLIL VA NATIJALAR

O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikning ijtimoiy hayotga ta'siri tahlili aholining moliyaviy xabardorligi va asosiy iqtisodiy va ijtimoiy ko'rsatkichlar o'rtasidagi jiddiy bog'liqlikni aniqlaydi. Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, so'nggi o'n yil ichida O'zbekistonda barqaror iqtisodiy o'sish kuzatildi, yalpi ichki mahsulot 2013-yildagi 51,68 milliard dollardan 2023-yilda 81,85 milliard dollargacha oshdi. Bunday o'sishga qaramay, aholi o'rtasida moliyaviy savodxonlik darajasidagi nomutanosiblik iqtisodiy imkoniyatlardan adolatli foydalanish va ijtimoiy rivojlanishga to'sqinlik qilmoqda.

Eng muhim natijalardan biri moliyaviy savodxonlikning qashshoqlikka qarshi kurashga ta'siridir. 2018-yilda O'zbekistonda qashshoqlik darajasi 11,5 foizni tashkil etgani, qishloq joylarida esa nomutanosib ta'sir ko'rsatgan. 2018 va 2022 yillar oralig'ida o'tkazilgan so'rovlar shuni ko'rsatdiki, moliyaviy savodxonligi yuqori bo'lgan shaxslar mikromoliya dasturlari va jamg'arma sxemalaridan ko'proq foydalanishgan, natijada uy xo'jaliklari daromadlari yaxshilangan. Aksincha, cheklangan moliyaviy bilimga ega bo'lganlar ko'pincha qarz va qashshoqlik davrlarini davom ettiradigan norasmiy qarz olishga tayanadilar.

Moliyaviy savodxonlik O'zbekistonda iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish va tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. 2015-yildan 2023-yilgacha bo'lgan davrda kichik va o'rta biznesni rivojlantirishga qaratilgan hukumat tashabbuslari natijasida ushbu turdagi korxonalarni ro'yxatdan o'tkazish hajmi 30% ga oshdi. Ammo Savdo-sanoat palatasi ma'lumotlariga ko'ra, ko'plab tadbirkorlar moliyaviy bilimlarning yetishmasligi tufayli moliyaviy rejalashtirish va kredit olish jarayonlarida turli qiyinchiliklarga duch kelgan.

Moliyaviy savodxonlikka ega bo'lgan tadbirkorlar tomonidan boshqariladigan kichik va o'rta korxonalar omon qolish bo'yicha yuqori natijalarni namoyish qilgan. Bu esa ayniqsa qishloq hududlarida yangi ish o'rinlarini yaratishda sezilarli o'rin tutgan. Ushbu ma'lumotlar moliyaviy ta'limning nafaqat individual muvaffaqiyat uchun, balki jamiyatdagi iqtisodiy faoliyatni kengaytirish va aholi farovonligini oshirish uchun muhim ekanligini ko'rsatadi.

Tadqiqot natijalari moliyaviy bilimlarni oshirish bo'yicha maxsus dasturlar va resurslarni ishlab chiqish zarurligini tasdiqlaydi. Bu nafaqat tadbirkorlarning moliyaviy qarorlarini yaxshilash, balki iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga hissa qo'shish uchun ham zarurdir.

Moliyaviy savodxonlik va jamg'arma odatlari o'rtasidagi bog'liqlik muhim xulosalardan biridir. O'zbekiston Markaziy bankining 2021-yilda o'tkazgan tadqiqotiga ko'ra, aholining atigi 25 foizi rasmiy jamg'arma hisoblariga ega bo'lib, bu moliyaviy xizmatlar va ularning afzalliklari haqida xabardorlik yetarli emasligini ko'rsatadi. Biroq, Toshkent va Samarqand kabi moliyaviy savodxonlik dasturlari faol amalga oshirilgan hududlarda 2019–2022-yillar davomida jamg'arma hisoblariga egalik qilish 15 foizga oshgan. Bu moliyaviy ta'lim dasturlarining jamiyatda moliyaviy xizmatlardan foydalanishni kengaytirishdagi yuqori samaradorligini tasdiqlaydi.

Moliyaviy savodxonlik nafaqat iqtisodiy barqarorlik, balki ijtimoiy barqarorlik va ruhiy farovonlikka ham ta'sir qiladi. 2022-yilda o'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy stressga duch kelgan kishilarning 70 foizi buni noto'g'ri moliyaviy rejalashtirish bilan bog'lagan. Farg'ona vodiysida o'tkazilgan moliyaviy savodxonlik seminarlarida ishtirok etganlar moliyaviy xavotirlar kamaygani va uy xo'jaligi byudjetini samarali boshqarish ko'nikmalari yaxshilanganini qayd etishdi.

1-jadvalda 2020-2023-yillarda O‘zbekiston Respublikasining hududlar kesimida aholi jon boshiga umumiy daromadlar hajmi aks ettirilgan.

1-jadval

O‘zbekiston Respublikasining hududlar kesimida aholi jon boshiga umumiy daromadlar (2020-2023-yillar, ming so‘m) [10]

№	Hududlar	2020	2021	2022	2023
1	O‘zbekiston Respublikasi	12122,2	14869,8	17772,8	20015,9
2	Qoraqalpog‘iston Respublikasi	9436,6	11286,5	13266,1	14570,7
3	Andijon viloyati	10765,9	12946,1	15910,1	18257
4	Buxoro viloyati	14675,5	18133,4	21470,5	23480,3
5	Jizzax viloyati	10951,7	13244	15090,6	17326,2
6	Qashqadaryo viloyati	10199	12180,8	14610,8	16095,1
7	Navoiy viloyati	19922,5	24765	27129,1	31445,6
8	Namangan viloyati	9258,8	11353,5	13782,5	15070,6
9	Samarqand viloyati	10522,8	12919	15437,1	16886,8
10	Surxondaryo viloyati	9745	11824,1	14520,4	15811,6
11	Sirdaryo viloyati	10938,3	12794,6	14635,8	16808,3
12	Toshkent viloyati	13129,4	16260	18319,2	20730,2
13	Farg‘ona viloyati	8853,5	11276,9	13844,4	15716,5
14	Xorazm viloyati	12270,6	15756,4	19541,5	20076,6
15	Toshkent shahri	25543,6	30511,1	37079,7	44427,9

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2020-yildan 2023-yilgacha bo‘lgan davrda respublikada umumiy daromadlar barqaror o‘shishni namoyon qilgan. Umumiy daromadlar 2020-yilda 12 122,2 ming so‘mni tashkil etgan bo‘lsa, 2023-yilda bu ko‘rsatkich 20 015,9 ming so‘mgacha oshgan.

Hududlar kesimida daromadlarning eng yuqori darajasi Toshkent shahrida kuzatilgan bo‘lib, u 2020-yildagi 25 543,6 ming so‘mdan 2023-yilda 44 427,9 ming so‘mga yetgan. Eng past ko‘rsatkich esa Farg‘ona viloyatida qayd etilgan bo‘lib, bu yerda daromadlar 2020-yilda 8 853,5 ming so‘mni, 2023-yilda esa 15 716,5 ming so‘mni tashkil etgan. Navoiy viloyati ham o‘shish sur‘atlari bo‘yicha yuqori natijalarni ko‘rsatib, 2020-yilda 19 922,5 ming so‘mdan 2023-yilda 31 445,6 ming so‘mgacha ko‘tarilgan.

Ushbu ma‘lumotlar hududlar kesimida iqtisodiy o‘shishning davom etayotganini ko‘rsatadi, shu bilan birga, daromadlar darajasidagi sezilarli tafovutlarni aks ettiradi. Toshkent shahri va Navoiy viloyatining yuqori daromadlari ushbu hududlarning iqtisodiy salohiyati va imkoniyatlarini namoyish etadi. Shu bilan birga, bu ma‘lumotlar hududlarning iqtisodiy rivojlanishiga ta‘sir qiluvchi omillarni chuqurroq tahlil qilish zarurligini ta‘kidlaydi.

Bu natijalar tushunish uchun O‘zbekistonning o‘ziga xos ijtimoiy-iqtisodiy sharoitiga moslashtirilgan moliyaviy ta‘lim dasturlarini keng yo‘lga qo‘yish zarurligini ta‘kidlaydi. Ushbu kamchiliklarni bartaraf etish nafaqat shaxsiy moliyaviy xavfsizlikni oshirish, balki milliy iqtisodiy o‘shishni va ijtimoiy hamjihatlikni qo‘llab-quvvatlaydi.

Ushbu tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy savodxonlik iqtisodiy va ijtimoiy rivojlanishga sezilarli ta'sir ko'rsatadi, bu esa shaxsiy farovonlik va jamiyat taraqqiyotini shakllantirishda muhim ahamiyatga ega. O'zbekistonning markazlashgan iqtisodiy modeldan bozor tizimiga o'tish jarayonida aholining moliyaviy savodxonlik darajasi ijtimoiy hayotning turli jabhalarida muhim rol o'ynaydi.

Tadqiqot davomida aniqlangan asosiy masalalardan biri shahar va qishloq aholisining moliyaviy savodxonligi darajasidagi nomutanosiblikdir. Toshkent kabi yirik shaharlarda moliyaviy ta'lim, raqamli xizmatlar va bank tizimi imkoniyatlaridan keng foydalanish imkoniyati mavjud. Biroq, Surxondaryo va Xorazm viloyatlaridagi qishloq hududlarida ushbu imkoniyatlar cheklangan. Ushbu tafovut qishloq aholisi uchun moliyaviy tizimda samarali ishtirok etish imkoniyatlarini pasaytiradi. Natijada, jamg'arma darajasi past bo'lib, norasmiy qarz olish holatlari ko'payadi, daromad keltiruvchi faoliyatlarga investitsiya qilish esa cheklangan holda qolmoqda.

Tadbirkorlik moliyaviy savodxonlik chuqur ta'sir ko'rsatadigan yana bir sohadir. O'zbekistonda kichik va o'rta biznesni qo'llab-quvvatlash siyosati amalga oshirilgan bo'lsada, tadbirkorlarning moliyaviy bilimlarining pastligi ko'pincha bu tashabbuslarning samaradorligiga putur yetkazadi. Pul oqimlarini boshqarish va tavakkalchilikni baholash kabi moliyaviy tushunchalarni yaxshiroq tushunadigan tadbirkorlar kreditlar olishda, o'z bizneslarini barqaror boshqarishda va ish o'rinlari yaratishga hissa qo'shishda ko'proq muvaffaqiyatga erishadi. Bu moliyaviy ta'limni kichik va o'rta biznesni o'qitish dasturlariga integratsiya qilish zarurligini ta'kidlaydi.

Moliyaviy savodxonlikning ijtimoiy foydalari iqtisodiy omillardan tashqariga chiqadi. Yaxshilangan moliyaviy bilim ruhiy salomatlik muammolari bilan bog'liq bo'lgan moliyaviy stress va tashvishlarni kamaytiradi. Farg'ona vodiysi kabi moliyaviy savodxonlik dasturlari amalga oshirilgan hududlarda ishtirokchilar o'z mablag'larini boshqarishda o'zlariga bo'lgan ishonch ortib borayotganini, bu esa hayot sifatini oshirishga va ijtimoiy hamjihatlikni mustahkamlashga olib kelganini qayd etdi.

Yana bir muhokama nuqtasi moliyaviy savodxonlikni oshirishda raqamli texnologiyalarning roli. O'zbekistonda raqamli infratuzilmaning kengayishi sharoitida mobil banking va moliyaviy texnologiyalar aholiga ma'lumot berish uchun yangi imkoniyatlarni taqdim etadi. Biroq, ushbu vositalarning samaradorligi, ayniqsa, keksa avlodlar va qishloq aholisi o'rtasida raqamli savodxonlikdagi bo'shliqni bartaraf etishga bog'liq.

Umuman olganda, moliyaviy savodxonlikdagi kamchiliklarni bartaraf etish ko'p tomonlama yondashuvni, jumladan, hukumat tashabbuslarini, moliya institutlari bilan hamkorlikni va moliyaviy ta'limni milliy o'quv dasturiga kiritishni talab qiladi. Moliyaviy savodli aholini tarbiyalash orqali O'zbekiston yanada kengroq iqtisodiy inklyuziyaga erishishi, ijtimoiy tengsizliklarni kamaytirishi va yanada mustahkam jamiyat qurishi mumkin.

XULOSA

Moliyaviy savodxonlik har qanday jamiyatning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o‘tish jarayoni ushbu ko‘nikmalarning ahamiyatini yanada oshirib, aholining moliyaviy bilimlarini mustahkamlashni zaruratga aylantirdi. Tadqiqot natijalari ko‘rsatishicha, moliyaviy savodxonlikning yuqori darajasi nafaqat shaxsiy moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi, balki iqtisodiy o‘shish, qashshoqlikni kamaytirish va ijtimoiy tenglikni ta‘minlashga ham xizmat qiladi.

Shunga qaramay, qishloq hududlari va zaif ijtimoiy guruhlar o‘rtasida moliyaviy savodxonlik darajasidagi farqlar iqtisodiy imkoniyatlardan teng foydalanishni cheklab qo‘ymoqda. Bu, o‘z navbatida, qashshoqlikni davom ettirish, norasmiy qarz olishga bog‘liqlikni oshirish va investitsiyalarni kamaytirish kabi muammolarni keltirib chiqarmoqda. Masalan, qishloq hududlarida moliyaviy ta‘limga kirish imkoniyati cheklanganligi sababli aholi iqtisodiy faoliyatda samarali ishtirok eta olmaydi.

Bu muammolarni bartaraf etish uchun maqsadli moliyaviy ta‘lim dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish talab etiladi. Xususan, yoshlar, ayollar va qishloq aholisi uchun maxsus dasturlar moliyaviy imkoniyatlardan foydalanishni kengaytirish va iqtisodiy faollikni rag‘batlantirishda muhim rol o‘ynashi mumkin. Moliyaviy ta‘lim jang‘arma stavkalarini oshirish, norasmiy kreditlardan foydalanishni kamaytirish va tadbirkorlikni rivojlantirishga yordam beradi.

Moliyaviy savodxonlikni ta‘lim tizimiga integratsiya qilish va aholini xabardor qilishga qaratilgan kampaniyalar orqali ushbu maqsadlarga erishish mumkin. Bu jarayonda davlat idoralari, moliyaviy tashkilotlar va ta‘lim muassasalari o‘rtasidagi hamkorlik muhim ahamiyatga ega. Natijada, moliyaviy savodxonlik O‘zbekistonning iqtisodiy barqarorligi va ijtimoiy rivojlanishi uchun mustahkam poydevor bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Boyev, X. I. (2020). Moliyaviy savodxonlik tashabbuslarini rivojlantirish va oshirish konsepsiyasi. *Iqtisodiyot va moliya jurnali*, 12(1), 25–35.
2. To‘rayev, B. E., & Eshbayeva, S. F. (2021). Moliyaviy xizmatlarning kengayishi va moliyaviy savodxonlikning iqtisodiy rivojlanishdagi roli. *Milliy iqtisodiyot masalalari jurnali*, 8(4), 45–56.
3. Xudayarova, X. (2022). O‘zbekistonda moliyaviy savodxonlikni oshirish yo‘nalishlari. *Iqtisodiy tadqiqotlar va innovatsiyalar jurnalida*, 5(3), 78–89.
4. Davirova, Sh. (2023). Yoshlar orasida moliyaviy ta‘limni kengaytirishning ahamiyati. *Ta‘lim va rivojlanish jurnali*, 7(2), 15–27.
5. Tursunov, I. (2021). Moliyaviy savodxonlik va iqtisodiy shaffoflik. *Bozor iqtisodiyoti rivojlanishi jurnali*, 9(1), 60–72.

6. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44. <https://doi.org/10.1257/jel.52.1.5>

7. Atkinson, A., & Messy, F. (2012). Measuring financial literacy: Results of the OECD/INFE pilot study. *OECD Working Papers on Finance, Insurance and Private Pensions*, No. 15. <https://doi.org/10.1787/5k9csfs90fr4-en>

8. Huston, S. J. (2010). Measuring financial literacy. *The Journal of Consumer Affairs*, 44(2), 296–316. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2010.01170.x>

9. Klapper, L., Lusardi, A., & Panos, G. A. (2013). Financial literacy and its consequences: Evidence from Russia during the financial crisis. *Journal of Banking & Finance*, 37(10), 3904–3923. <https://doi.org/10.1016/j.jbankfin.2013.07.014>

10. www.cbu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Markaziy Banki ma'lumotlari asosida muallif tomonidan tayyorlangan